

Béres Norbert

EGYSZERRE MINDENT
LÁTNIDRAGOMÁN GYÖRGY: *MÁGLYA*. MAGVETŐ, 2014.

A példátlan sikerű, már-már kultikus mű, *A fehér király* után újabb, kétségtelenül jelentős alkotás született Dragomán György tollából. Szembetűnő hasonlóságokat fedezhetünk fel a két opus között, a struktúrában és a tematikában egyaránt, az aprólékosan kimunkált nyelvezettel és részletesen felépített elbeszélés-technikával rendelkező *Máglyát* azonban távolságtartással érdemes interpretálni. A cselekmény a tizenhárom éves Emma szűk egy évét fogja át. A szüleit autóbalesetben elvesztő, majd árvaházba kerülő, s innen a számára addig ismeretlen nagymamához költöző lány első hónapjai a fel- és megismerés homályában telnek el, minden és mindenki új számára, így a beilleszkedés nehézségeivel kell megküzdenie. Mindezt nagyban nehezítik azok a láthatatlan jegyek, amelyeket a környezete aggat rá, s melyekből Emma semmit sem ért. Kívülállóként érzékeli azokat az eseményeket, jelenségeket, amelyek az őt körülvevő embereket mozgatják, motiválják, vagy esetenként demotiválják. Tanúi lehetünk Emma „nővé érésének”, az első naiv, majd a második komolyabb szerelemnek, a fokozatos kételyek, titkok, bűnök és indulatok között folyó identitásalakítás folyamatának. A narratíva sarkalatos pontja a „félkész állapotú”, még képlékeny identitás kialakításának kényszere, hiszen a tizenhárom éves Emmának szinte egy esztendő leforgása alatt kell felnőtté válnia. Az identitáskonstituáló stratégiák szövedékei behálózzák, és észrevehetetlen jelenlétükkel meghatározzák Emma külvilághoz fűződő reflexióit.

Mindeközben a nagymama segítségével bepillantást kap egy tapasztalaton túli, ismeretlen világba, a mágia, a varázslat, a transzcendencia birodalmába. A nagymama azonnal felismeri Emma mágikus dolgokra fogékony természetét, s fokozatosan tanítja meg neki a spirituális, olykor boszorkányos praktikákat. A család fölött azonban egy kimondatlan titok lebeg,

amely még az ártatlan Emma életét is beszennyezi, a nagyapa vélt vagy valós besúgói mivoltával kapcsolatban. A rendszer bűneitől, a megbélyegzéstől szabadulni nem tudók megpróbálják megbélyegezni azokat is, akiknek semmi közük a bukott rezsimhez. Így Emmát is. De Emma ellenáll. A társadalom, a történelem válaszút elé állítja, tovább hordozza magán a múltban elkövetett bűnök keresztjét, vagy függetlenedik mindattól, amit a felmenői, egy előző korszak részesei cselekedtek. A múlt rémkockáinak átörökítése Emma esetében megszakad. Levetkezi a múlt árnyait, lemossa magáról a bűnök stigmáit. A folyamat lezárultával Emma megvilágosodik, a racionális megértésen túllépve eggyé válik a kimondott és kimondatlan igazsággal, magába fogadja a tapasztalaton túli világot, a múltat, a jelent és a jövőt: „(...) egyszerre mindent látok, mindent és mindenkit, azt, hogy mi történik, és azt is, hogy mi fog történni, (...) belátom az egész nagy főteret, minden sarkát, minden darabját.” (440.)

Jelképek szegélyezik Emma útját, élők és élettelenek egyaránt. Az állatok komoly szerepet játszanak ebben az univerzumban, létük és jelenlétük összekötő kapocsként funkcionál a racionális és transzcendens világ között. A hangyák, akiknek tipográfiai szerepet is juttattak a kötetben, miután Emma megmenti őket a haláltól, „hálából” segítenek neki egy szétzaggatott levél összerakásában. Hasonló jelképes erőt képvisel a liszt, a homok, a fellobbanó máglya vagy az agyagból gyúrt bálvány, de a szellemként megjelenő nagyapa is komoly hatással van Emma fejlődéstörténetére. A valós világ elemei észrevétlenül összezsúsznak a metafizikai világ elemeivel, a transzcendens és realista világ oppozíciójának eltörlésével, a kettő egymásba játszása valósul meg, hangsúlyozván, mindennek és mindenkinek, állatoknak, élőknek és életteleneknek szerepe van az identitás kialakításában. A szabadság kérdése több ponton is előkerül. Az üres rajzlappal mit kezdeni nem tudó diákok és az őket megfeddő tanár azonnali asszociációkat indít el. „A rajztanár azt mondja, ő azt hitte, hogy ide olyanok járnak, akik szeretnek rajzolni, olyanok, akik maguktól is tudnak dolgozni, nemcsak akkor, ha megmondják nekik, hogy mit csináljanak. Olyanok, akiknek maguktól is vannak ötleteik. De úgy látszik, mi csak üvöltözni és marhászkodni tudunk, mint a barmok. Úgy látszik, hogy nem tud itt senki se kezdeni semmit a szabadsággal.” (367.) Az Emma által kiszabadított rókák első szabadon töltött perceikben értetlenül szemlélik a világot, képtelenek megélni a hirtelen kapott szabadság örömeit. „A rókák egyszerre megiramodnak, futni kezdenek körbe körülöttem, olyanok, mint egy nagy, vörös örvény, állok és nézem őket, azután körbefordulok a sarkam körül,

kitárom a karom, lehunyom a szemem, és forgok körbe-körbe, még annál is gyorsabban, mint ahogy ők futnak körülöttem...” (423–424.) Súlyos és mellbevágó allúziók.

A regény fikciós tere olyan biográfiai háttérutasztalatokból építkezik, amelyeket már a legutóbbi opus, *A fehér király* kapcsán is sokan emlegettek. Elvonatkoztathatnánk ettől a távlattól, pusztán a mű esztétikai erényeit előtérbe állítva, de érdemes hangsúlyozni, hogy napjaink prózapoétikai vállalkozásaiban egyre relevánsabbá válnak azok az alkotások, amelyek a kötetben megjelenített korszakot valamilyen módon tematizálják. Implícite felismerhetővé válik egy bukott diktatúra utáni világ, azokkal a feszült kérdésekkel, amelyek egy, több évtizeden át hermetikusan bezárva tartott társadalmat nyomasztanak; mihez kezdenek az addig határok és irracionális szabályok szabta látszatszabadságban élők a valódi szabadsággal; mit jelent szabadnak lenni; ki számít szabadnak, s egyáltalán hogyan működik a szabadság. Az elhallgatás, a titkok, a hazugság, a sejtetés, a tévedések, a bűnök, a diktatúra jegyeinek levetkezhetetlensége folytán a társadalom képtelen azonosulni az új világrenddel. Topográfiai utalások nélkül is tudjuk, hol vagyunk, az allúziók mentén nem okoz nehézséget a helyszín dekódolása, a romániai forradalom és a Ceaușescu-rezsim bukása utáni átmenet korszaka. A megdöntött rendszer szelleme tovább kísért az utcákon, a tereken, az emberek képzetében, a rendszer egyes szegmentumai észrevétlenül átörökítődtek, a félelem, a bizonytalanság és az általános bizalmatlanság ugyanúgy releváns erővel bírnak, mint a diktatúra legsötétebb éveiben. Az átláthatatlan rendszer kiszolgálói, a névtelen besúgók ezrei a bukás után tovább rejtőzködnek, csendben, hangtalanul, ami tovább növeli az emberek közötti feszültséget, hiszen bárkiről kiderülhet, hogy a rendszer szolgálatában állt. Az, hogy némi támpontot szolgáltathatnak a romániai köznyelvben használatos kifejezések alkalmazása (kalorifer, blokk, fűsskabát), valamint a szerző származásának ténye, hozzásegíthet bennünket a konkrét lokalizáláshoz, a referencializálhatóság csapdáit azonban érdemes elkerülni. A bodori áthallások, akár csak az előző kötetben, ezúttal is jellemzők. A prózapoétikai kiindulópontként funkcionáló írástechnika markáns jegyei lépten-nyomon megtalálhatók a kötetben, a titokzatos, meghatározatlan téralakzat, a lokalizálhatatlanság relevanciája, ebből kifolyólag az általános érvényűség kompozicionális jelentőséggel rendelkeznek. A bodoriánus prózapoétika tudatos akceptálása és egyidejűleg való továbbgondolása az elbeszélés-technikák analógiájában is tetten érhető. (Vö. Boka László: Történelmi alulnézetek. Erdély-regények. Narratív struktúrák és biográfiai

források a Dragomán- és a Papp-prózában. *Magyar Lettre Internationale*, vol. 94., 2014/ősz. 73–76.)

A kötet sorrendbe szerkesztett, egymástól függetlennek látszó novellák sorából épül fel, koherens egységgé illesztve össze a mikrotörténetek hálózatát. A kompozíciót ezenfelül tudatos töredékesség jellemzi, egyrészt a kisebb, néha meglepetésszerűen gyors véget érő történetek szempontjából, másrészt az apró részletekben adagolt dramaturgia funkciója végett. A szerző cizelláltan építi fel kötetét, figyelve a hatás és az érdeklődés folytonos fenntartására, már-már örületbe kergetve ezáltal olvasóit. A folyamatos elhallgatások után szinte lélegzetviasszafojtva várjuk a kimondást. A narrációt többször megszakítja a nagymama narrációja, amely tipográfiailag is érezhető elkülönítés. A nagymama eidetikus emlékezetfolyama mintegy rátelepszik, uralma alá hajtja Emma világát, Emma személyét, egyes szám második személyű elbeszélésmódja arra predesztinálja, hogy magára vegye mindazokat a kimondott vagy elhallgatott bűnöket, traumákat, amelyek generációkon át öröklődnek. „A fájdalom segít emlékezni, de úgy, hogy mégse csak a fájdalomra emlékszünk, hanem mindenre, mert muszáj mindenre emlékezni, mert csak az van, amire emlékszünk, amit elfelejtünk, az nincs többet, eltűnik a múltból, eltűnik a világból” (77.); „A legfájdalmasabb történeteket csak úgy szabad elmondani, hogy aki hallja, azt érezze, hogy vele történt meg, az ő története.” (96.) A reminiszcenciák az emlékezni nem akarás és a felejténi nem tudás felismerését indukálják, de Emma, túllépve ezeken, sikeresen függetlenedik.

A *Máglya* tömör, összetett mű, megalkotottságát tekintve túllép az eddigi kötetek szintjén, új dimenziókkal szélesítve az előző művekben megszokott narratívát. Erős, realista képiség, minuciózus pontossággal megalkotott, motivikus utalásokban bővelkedő szövegvilág jellemzi. A történeti-referenciális olvasaton túl egy mélyen működő metafizikai síkot is mozgásba hoz, transzcendens és fikciós történelmi tér kettősét mozgatva, ezáltal jelentősen szélesítve az értelmezés horizontjait, tudatosan eltávolítva a befogadót az egyszerű referencializálhatóság lehetőségétől. Teljesítménye kétségtelen. Emma történetében az elmúlt évtizedek egyik fajsúlyos korszaka relativizálódik, azokkal az ellentmondásokkal és anomáliákkal, amelyek döntés elé állítják a korszak emberét, a szembenézésre kényszerítik, felkínálva a továbblépés korántsem egyszerű lehetőségét. Emma a történetben fokozatosan továbblép. A világ, amelyben él, egy helyben toporog.